

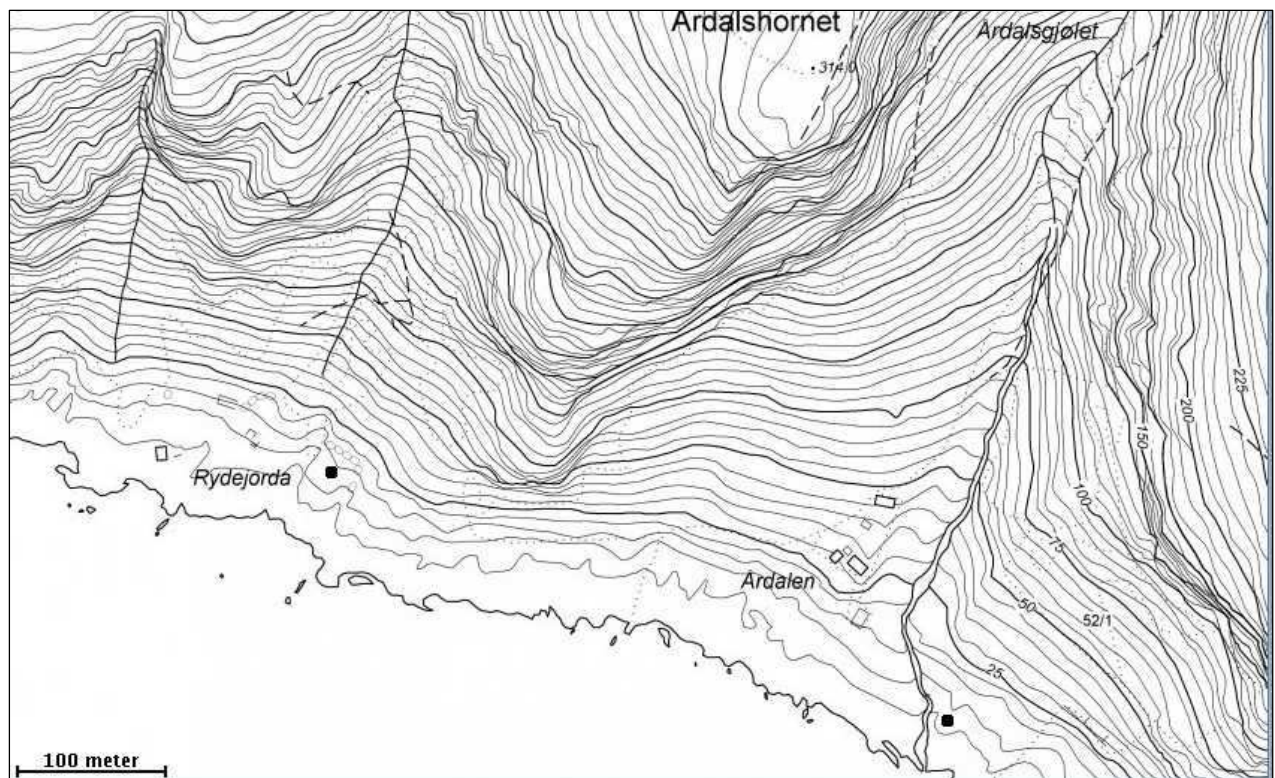
Datering av «fossile» dyrkningshorisonter ved Årdal, Selje kommune, Sogn og Fjordane.

Mons Kvamme,
Høgskulen i Sogn og Fjordane
Seksjon for landskapsøkologi

Bakgrunn og overordnet problemstilling

Årdal er et fraflyttet gårdsanlegg på sørsiden av Stadlandet, ca 5km NV for Selje sentrum. Det ligger i et vanskelig terreng, nederst i bratte fjellsider omgitt av store steinurer. Driften på gården ble gradvis trappet ned etter krigen, og stedet ble fraflyttet i 1957. Siden den tid har arealene vært noe beitet av sau og tidvis av kystgeit.

Årdal fikk aldri vei, heller ikke strøm. Det ble ansett å være for rasfarlig. Driften av gården forgikk derfor på tradisjonelt vis. Hverken traktor eller hest har noen gang vært i bruk her, alt arbeid ble gjort med håndemakt. Det totale fravær av moderne inngrep, så vel under driftsfasen som senere, gjør at det

helhetlige kulturlandskapet fremdeles er intakt og med stor grad av autensitet. Dette gjør området velegnet for studier, både av det biologiske mangfoldet knyttet til de ulike kulturmarkstypene, og av hvilke endringsprosesser som gjør seg gjeldende i ettetid av gårdsdriften. Slike undersøkelser har allerede pågått en tid, i samarbeid mellom Høgskulen i Sogn og Fjordane og UMB. Prosjektleder er Ingvild Austad, HSF.

Undertegnede ønsker å se på de lange linjene i utviklingen av dette landskapet. Gården har en marginal beliggenhet i forhold til jordbruksdrift. Den er likevel omtalt i skattemanntallet for Bergen bispedømme alt i 1585, det er således ikke usannsynlig at den også har vært i drift i middelalderen. I så fall er det godt mulig at brukerne her har hatt kontakt med Albanus-klosteret på Selja, som på denne tiden var bebodd og et religiøst senter for denne delen av Vestlandet. Avstanden over til Årdal er kort, og mange av gårdene i Selje og på Stad ble i løpet av middelalderen liggende under klosteret.

Det har neppe vært jordbruksressursene som var det primære for bosetningen på Årdal. Jordsmonnet er skrint og gården ligger brattlendt og særdeles værhardt til. Derimot er det gode fiskemuligheter like utenfor, og dette har trolig vært den viktigste grunnen til å slå seg ned her. Utviklingen av kulturlandskapet har sannsynligvis hatt nær sammenheng med fiskeriene. Innsatsfaktorene i jordbruket har i vesentlig grad kommet fra havet (tang og tare, fiskeslo, skjellsand, osv). Etersom de opprinnelige kultursporene i landskapet er så godt bevart, gir Årdal en sjelden mulighet til å studere utviklingen av fiskerens landbaserte kulturlandskap.

Under Årdal lå det på slutten av 1800-tallet en husmannsplass, Rydjejordet. Her var dyrkningsmulighetene om mulig enda dårligere enn på hovedbruket, men her var bedre havn. Hvor gammel denne bosetningen er synes uklart, men et betydelig steinarbeid tyder på at bruken går lenger tilbake i tid enn 1800-tallet. Rydjejordet ble forlatt i 1903.

Problemstilling for de omsøkte prøvene, en fra Årdal og en fra Rydjejordet.

Hensikten med de omsøkte prøvene er å datere rydding/oppdyrking av arealer på Rydjejordet og Årdal. Som nevnt ovenfor er terrenget av en slik beskaffenhet at det ikke er mulig å foreta pollenanalytiske undersøkelser ved innmarken. I forbindelse med jordprøvetagning er det foretatt prøvestikk på ulike deler av de gamle dyrkningsarealene. I flere av disse prøvestikkene er det påvist sort, trekullholdig jordsmonn, og jeg har derfor undersøkt stratigrafien nærmere i flere av disse stikkene.

Felles for disse profilene var at det øverst lå et 10 til 20 cm tykt lag med humusholdig silt/finsand. Under dette ligger det til dels mektige lag med steinholdig, humusblandet jord hvor det kan observeres spredte kullbiter. Dette laget er enkelte steder meget kompakt. I de to omsøkte lokalitetene kom jeg ned på et markert, trekullholdig lag i underkant av dette steinlaget. Prøvene er tatt fra dette stratigrafiske laget.

Prøven fra Årdal er tatt fra Inste Ekra, som ligger nederst i dyrkningsområdet på østsiden av elven. Prøven fra Rydjejorda er tatt fra en fossil åker lengst øst på innmarken her, fra en flate som er delvis omkranset av et kraftig steingjerde. Lokalitetene er avmerket med mørke punkt på kartet.

Min foreløpige tolkning av funnomstendighetene er at det steinholdige laget, som kan påvises på alle de gamle dyrkningsterrassene, er gammel dyrkningsjord. Trolig har de

naturlige jordmassene vært så steinholdige at det ikke har vært mulig fjerne all stein (for det meste på størrelse med en knytteneve). Tilgjengelig jordforbedring har for en stor del vært tang og tare, fiskeavfall og torv. Dette vil relativt hurtig bli nedbrutt og oksydert, derfor fremstår den fossile dyrkningsjorden som mer kompakt og steinete enn tilfellet var så lenge den var i bruk.

Kullaget tolkes som avsviing av naturlig vegetasjon ved rydding/oppdyrking av områdene. Dateringer fra dette laget vil derfor gi en pekepinn på når denne aktiviteten tok til. Ved å datere en prøve fra Årdal og en fra Rydjejorda, vil begge de sentrale dyrkningsområdene på gården fanges opp. For en bedre tolkning av kullagene og avsetningene over dem, vil det være nødvendig å lage større sjakter. For å unngå konflikt med Kulturminneloven har jeg ikke villet gjøre det før det foreligger dateringer av kullagene.

Finmaterialet som ble påvist øverst i profilene antas å være tilført området med vind og vann etter at dyrkingen tok slutt.

01.12.2009